

عوامل موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در افراد ۱۵ تا ۳۰ سال: یک مطالعه کیفی

دکتر محمد جعفر مدبرنیا (MD)^۱ - دکتر سید کامبخش میرحسینی (MD)^۱ - دکتر رسول تبری (PhD)^۲ - دکتر زهرا عطرکار روشن (PhD)^۳

* نویسنده مسئول: مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

پست الکترونیک: rtabari@gums.ac.ir

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۰۶/۱۵ تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۲۸

چکیده

مقدمه: مصرف روزافزون مواد مخدر در کشور ما با توجه به جوان بودن جامعه ایرانی و اعتیاد به مواد مخدر به دشواری پیچیده اجتماعی بدل شده و پیامد ویرانگر دارد. از سوی دیگر با توجه به این نکته که رفتار وابستگی زیادی به محیط اجتماعی دارد و همچنین در نظر داشتن این جستر که لازمه بررسی و شناخت دقیق این مسائل داشتن نگاه کل‌نگرانه مبتنی بر روش‌های کیفی است در این پژوهش تلاش شده عوامل موثر بر اعتیاد در افراد جوان بر اساس تجربه خود آنها بررسی شود. شناسایی عوامل مذکور این امکان را به مسؤلان و دست‌اندرکاران اعتیاد به مواد مخدر می‌دهد تا با انتخاب راهبرد مناسب اقدام موثرتری برای پیشگیری از این بلای اجتماعی به اجرا درآورند.

هدف: شناسایی عوامل موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در افراد ۱۵ تا ۳۰ ساله

مواد و روش‌ها: این تحقیق به روش پژوهش کیفی و با استفاده از روش "تجزیه و تحلیل محتوایی" انجام شده‌است. نمونه‌های پژوهش را ۳۳ نفر از مصرف‌کنندگان مواد مخدر مراجعه‌کننده به مرکز روانپزشکی درمانی - آموزشی شفای رشت و همچنین ۱۲ نفر از درمانگران مرکز مذکور تشکیل می‌دادند که در چارچوب نمونه‌گیری غیراحتمالی و با روش "نمونه‌گیری مبتنی بر هدف" انتخاب شدند. داده‌های پژوهش با مصاحبه نیمه ساختار یافته و ضبط صدا گردآوری شد. محتوای این مصاحبه‌ها پس از تبدیل به متن بر اساس متدولوژی انتخاب شده تجزیه و تحلیل شد.

نتایج: در مجموع ۷۸ کد در علل گرایش واحدهای مورد پژوهش به اعتیاد بدست آمد. این کدها در دو طبقه مفهومی اصلی با عنوان "انتگراننده‌های درونی" و "مشوق‌های بیرونی" قرار داده شدند. این طبقه‌های مفهومی اصلی، خود در برگیرنده تعدادی زیرطبقه هستند که در برخی موارد با یکدیگر همپوشانی نیز دارند. این زیرطبقات عبارتند از: کسب آسان منفعت‌های روانی و جسمی، شخصیت لذت طلب، روحیه کنجکاو، تمایل به متفاوت بودن، نداشتن مهارت زندگی، شرایط فرهنگی، وضع اجتماعی و عوامل اقتصادی.

نتیجه‌گیری: طیف گسترده‌ای از عوامل و شرایط درون فردی و برون فردی بر اعتیاد فرد به مواد مخدر موثرند. با شناسایی این عوامل و طراحی برنامه‌ای جامع و فراگیر مسئولین مبارزه با مواد مخدر و خانواده‌ها خواهند توانست شرایط لازم برای پیشگیری از اعتیاد جوانان را فراهم نمایند.

کلید واژه‌ها: اعتیاد به مواد مخدر - علت شناسی / نوجوانان

مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان، دوره بیست و دوم شماره ۸۷، صفحات: ۷۷-۷۰

مقدمه

دشواری‌های ناشی از اعتیاد همه بعدهای زندگی فرد، خانواده و حتی جامعه را تحت تاثیر مخرب خود قرار داده و منابع عظیم اجتماعی را در قلمرو مادی و معنوی به هرز می‌برد (۲). این وضعیت بویژه در کشورهای در حال توسعه مانند ایران که نیاز بیشتری به نیروی انسانی مولد و بهره‌گیری بیشتر از امکانات و منابع موجود در جهت نیل به هدف‌های کلان ملی دارند، حساسیت بیشتری دارد. بر پایه پژوهش دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۸۱، اعتیاد به‌عنوان سومین آسیب اجتماعی مهم در جمعیت بالای ۱۵ ساله مطرح است (۳). همچنین معتمدی (۱۳۸۳) در پژوهش

اعتیاد ناهنجاری روانی - اجتماعی است که از مصرف غیرطبیعی و غیرمجاز برخی مواد مانند الکل، تریاک و حشیش ناشی شده و باعث وابستگی روانی یا فیزیولوژی فرد مبتلا (معتاد) به مواد مذکور می‌شود. این وابستگی در عملکرد جسمی، روانی و اجتماعی فرد معتاد اثر ناپسندی بر جای گذاشته و در موارد شدید حتی زندگی فردی و اجتماعی وی را به‌طور جدی تهدید می‌کند (۱).

در سال‌های اخیر اعتیاد به مواد مخدر به عنوان معضل جهانی وقت و هزینه زیادی برای دست‌اندرکاران بهداشتی، اجتماعی و حتی سیاسی کشورها به خود اختصاص داده‌است.

۱. گروه روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

۲. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

۳. گروه آمار، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران

رواج اعتیاد دانسته‌اند. به عقیده این پژوهشگران جستارهایی مانند رهایی از مشکلات و بی‌خیالی، احساس بزرگی و قدرت، جبران محدودیت‌های اجتماعی، نداشتن کار و تفریح، تمایل به هنجارشکنی و کنجکاوی نیز از دلایل شیوع اعتیاد هستند (۱۳).

مهار نشدن و گسترش روز افزون شیوع اعتیاد در ایران با وجود کوشش‌های دوره پیش از انقلاب و پس از آن، نشانگر ناموفق بودن اقدام‌های انجام شده‌است. از این رو موضوع اعتیاد از مقوله‌های مهم آسیب‌زای روانی- اجتماعی کشور ما بشمار می‌رود و بایسته است علاوه بر دیدگاه‌های رایج، از دیدگاه جامعه‌نگر با تاکید بر رویکردهای کیفی نیز به این موضوع پرداخته شود و با شناسایی و معرفی عوامل مساعد کننده اعتیاد در جامعه با آنها برخوردی علمی و کارشناسی شود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر مطالعه‌ای کیفی به روش "تحلیل محتوا" است که داده‌های آن با "مصاحبه نیمه ساختار یافته" بدست آمده است. مشارکت‌کنندگان که رضایت‌نامه آگاهانه شرکت در پژوهش را امضاء کرده‌بودند در چارچوب نمونه‌گیری غیراحتمالی به روش "نمونه‌گیری مبتنی بر هدف" انتخاب شدند. با توجه به الزام‌های نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی کلیه افراد دارای "اطلاعات غنی" و "تجارب دست اول" در پژوهش مشارکت داده شدند. نمونه‌گیری بر اساس اصول تحقیق کیفی تا دستیابی به "اشباع داده‌ها" که معیار آن تکراری شدن اطلاعات دریافتی است؛ ادامه یافت. در مجموع با ۳۳ نفر از مصرف‌کنندگان مواد مخدر که مشکل حاد روانی نداشته‌اند و ۱۲ نفر از درمانگران در محل بیمارستان روانپزشکی استان مصاحبه شد. هر مصاحبه حدود سی و پنج دقیقه تا یک ساعت و ده دقیقه به طول انجامید و توسط یک دستگاه ضبط صدا، ضبط شد. داده‌ها بر کاغذ ثبت شد و برای اطمینان از درستی متن نوشته شده مصاحبه‌ها/ هر مصاحبه بنا به بایستگی بین دو تا چهار بار بازبینی شد. برای تحلیل داده‌های پژوهش متن هر مصاحبه کلمه به کلمه و خط به خط خوانده شد. در حین مطالعه متن هر مصاحبه از گفته‌های

نخستینگی آسیب‌ها و مسایل اجتماعی ایران اعتیاد را در رتبه دوم اهمیت گزارش کرده است (۴).

طبق آمارهای موجود تا سال ۱۳۸۲ تعداد افراد معتاد در کشور بالغ بر یک میلیون و دویست هزار نفر بوده (۵) و طبق برخی گزارش‌ها رشد اعتیاد در کشور رقم ۸ درصد را نشان می‌دهد که حدود سه برابر رشد جمعیت است (۶). طبق اظهار مسئولان وقت وزارت بهداشت در سال ۱۳۸۶، بیشترین میزان اعتیاد در کشور ما مربوط به دو ماده تریاک و هروئین بوده و بین پنج تا هفت میلیون نفر در کشور تجربه دست‌کم یک بار مصرف مواد مخدر را داشته‌اند (۷). در سال ۱۳۸۷ هزینه مستقیم اعتیاد در کشور مبلغی در حدود ۲ هزار و ۶۸۷ میلیارد و ۹۹۰ میلیون و ۹۲۲ هزار تومان نزدیک ۳ میلیارد دلار بوده که معادل ۱۵ درصد درآمد نفتی کشور در شرایط عادی است (۶).

اهمیت توجه به مقوله اعتیاد زمینه انجام مطالعات گوناگون سبب شناسی بروز این پدیده را فراهم آورده‌است. Seo و Huang (۲۰۱۲) در یک بازنگری سامانه‌ای، شبکه اجتماعی را به‌عنوان یک عاملی مهم در سبب‌شناسی اعتیاد به سیگار معرفی کردند (۸). Piko BF و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی سبک فرزندپروری اقتدارگرا را عامل مهمی در مصرف سیگار و مشروب الکلی دانسته‌اند (۹). Sargeant MN و همکاران (۲۰۱۲) در یک بررسی وجود رفتار تکانشی و شخصیت ضداجتماعی را به‌عنوان عاملی مهم مرتبط با شیوع زود هنگام مصرف معرفی نموده‌اند (۱۰). Santucci K. و همکاران در پژوهشی طرح‌واره‌های ناسازگارانه اولیه را با تداوم مصرف مواد مرتبط دانسته‌اند (۱۱).

از پژوهش‌های کیفی در دسترس مطالعه Dawson AP و همکاران بر کارگران مهاجر بود که نتایج آن نشان داد عوامل شخصی، خانوادگی، بین فردی، خدمات بهداشتی اجتماعی و سیاست‌گذاری در مصرف سیگار موثر است (۷). در پژوهشی دیگر شمسی میمندی و همکاران به این نتیجه رسیدند که ویژگی مواد مصرفی نقش برجسته‌ای در تداوم مصرف این مواد و بروز مشکلات اجتماعی ناشی از آن دارد (۱۲).

در پژوهش پرویزی و همکاران (۱۳۸۳) با مشارکت نوجوانان ۱۱ تا ۱۹ ساله، ۸۷٪ افراد، دوستان و ۱۵٪ خانواده را دلیل

بعضی از این عوامل (نظیر کنجکاوی) در زمره خصلت‌های منفی نبوده بلکه بواسطه استفاده نامناسب، پیامدهای ناخوشایندی را متوجه فرد می‌کند. زیر طبقات انگیزاننده‌های درونی عبارتند از:

کسب آسان منفعت‌های روانی و جسمی: شرکت کنندگان در این پژوهش از کسب آسان منفعت در زمینه‌های روانی و جسمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر نام برده‌اند. به گفته این افراد وسوسه دستیابی فوری به نتایجی که فرد معتاد در آرزوی رسیدن به آن بوده یا دستیابی به آنها از راه‌های دیگر را پردردسر و وقت‌گیر می‌دانسته، در بسیاری موارد به‌عنوان عامل شروع و ادامه مصرف مواد مخدر مطرح می‌شود. "تلاش برای کاهش استرس‌های مرتبط با دوره نوجوانی یا استرس‌های درسی"، "نیاز به التیام روحی- روانی در مواجهه با مشکلات شغلی یا خانوادگی" در زمره رایج‌ترین علل روانی و "مقابله با درد"، "افزایش توانایی جسمی" و "تقویت قوای جنسی" از جمله شایع‌ترین علل جسمی روی آوردن افراد به مصرف مواد مخدر محسوب می‌شوند. یکی از افراد معتاد به مصرف مواد مخدر می‌گفت:

"فشار درسی خیلی زیاد بود. باید حجم زیادی درس را در یک مدت کوتاه یاد می‌گرفتم. از دوستانم شنیده بودم مواد باعث افزایش حافظه می‌شود یادگیری را زیاد می‌کند". یکی از درمانگران نیاز به التیام روحی- روانی این افراد در مواجهه با مشکلات را این‌گونه توصیف می‌کرد: "بسیاری از معتادان بخاطر آسیب‌هایی که در حیطه‌های مختلف چه کاری یا خانوادگی و غیره متحمل شده‌اند به مصرف مواد رو می‌آورند. چون راه مقابله را بلد نیستند یا اصلاً نمی‌خواهند زحمت این کار را به‌خود بدهند".

فرد معتادی می‌گفت: "برای درمان سردردم پیش چند دکتر رفتم، فایده نداشت. یکی از فامیل‌هایم گفت که تریاک چاره درد است. کشیدم، دیدم بهتر شدم، دیگر دنبال دوا و دکتر نفرتم". یکی از درمانگران می‌گفت: "خیلی از موارد فرد به‌خاطر این‌که توانایی جسمی‌اش برای کار را زیاد کند رو به مصرف می‌آورد. مثلاً کارگر است و به‌خاطر کار زیاد احساس خستگی می‌کند فکر می‌کند مصرف کمی تریاک قدرتش را بیشتر می‌کند. یا حتی برای افزایش قوای جنسی ... خیلی‌ها

مشارکت‌کنندگان کدبرداری و در حاشیه متن هر مصاحبه یادداشت شد.

هر یک از کدهای اولیه فوق با استفاده از فن تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای مداوم طی فرآیندی چرخشی و تکرار شونده با کدهای دیگر همان مصاحبه و هم‌چنین با کدهای مصاحبه‌های قبلی ارزیابی شد و بر اساس شباهت‌های مفهومی بطور موقت در یکی از طبقه‌های آزمایشی که به مرور توسط محققان پیشنهاد شده بود؛ قرار داده شد. ادامه این کار در مواردی باعث ایجاد طبقه‌های جدید، ادغام طبقه‌های قبلی با هم یا تغییر محل یک کد از طبقه‌ای به طبقه دیگر شد. ادامه فرآیند مذکور تشکیل دو طبقه مفهومی اصلی را بدنبال داشت.

نتایج

داده‌های کلی این پژوهش نشان دادند مشارکت‌کنندگان دیدگاهی کاملاً منفی نسبت به اعتیاد به مواد مخدر داشته و در حین صحبت‌های خود بارها از این مفهوم با عنوان‌هایی نظیر "خانه برانداز"، "شوم"، "ویرانگر" و واژه‌های نظیر آن استفاده کرده‌اند. هم‌چنین، داده‌ها مبین این نکته هستند که هم معتادان و هم درمانگران به لزوم رهایی از این پدیده مخرب اجتماعی اذعان داشته‌اند.

از تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای مداوم داده‌های پژوهش دو طبقه مفهومی اصلی با عنوان "انگیزاننده‌های درونی" و "مشوق‌های بیرونی" پدیدار شدند. هر یک از این طبقات اصلی زیر طبقاتی داشتند که در ادامه این طبقه‌ها و زیرطبقه‌ها همراه با تعدادی از نقل‌قول‌های مشارکت‌کنندگان این پژوهش (معتادان و درمانگران) ارائه خواهد شد. نکته مهم آن‌که برخی از این نقل قول‌ها که در یک زیرطبقه مفهومی آورده شده‌اند؛ اشاره‌هایی به سایر زیرطبقه‌ها نیز دارند. این مطلب علاوه بر آن‌که تائیدی بر پیچیدگی عوامل مؤثر بر اعتیاد است نشانگر همپوشانی بعضی از طبقات مفهومی با یکدیگر نیز هست.

انگیزاننده‌های درونی:

تعدادی از گویه‌های مشارکت‌کنندگان این پژوهش بر عوامل انگیزشی دلالت داشتند که سرآغاز آنها در خود فرد بود و می‌تواند به روی آوردن به مصرف مواد مخدر منتهی شود یا برعکس او را از مصرف این مواد بازدارد. نکته جالب آن‌که

اینطوری معتاد می‌شوند".

داشتن شخصیت لذت طلب: لذت طلبی کاذب یکی از مولفه‌های تاثیرگذار بر استفاده از مواد مخدر و در بیان یکی از افراد معتاد اینگونه بروز یافته است:

"وقتی یک بار مزه‌اش را چشیدی دیگر سخت است که دنبالش نروی"

شدت لذت طلبی اینگونه افراد به اندازه‌ای است که حتی مواردی نظیر تبعات منفی این کار یا گذرا بودن لذت ناشی از آن نیز نمی‌تواند مانعی در استفاده از مواد مخدر باشد. یکی از درمانگران در این زمینه اظهار می‌کرد: "خیلی از معتادهایی که تا الان باهاشون صحبت کرده‌ام می‌گویند مصرف مواد لذتی دارد که هر چند لحظه‌ای است ولی برای دستیابی به همون لحظه دوباره آدم دوست دارد مصرف کند".

برخورداری از روحیه کنجکاوی: روحیه کنجکاوی به عنوان ویژگی خوب انسان‌های موفق همواره مورد توجه بوده است اما در برخی از افراد معتاد استفاده نادرست از این خصیصه باعث بدام افتادن آنان شده است. فرد معتادی در این زمینه چنین می‌گفت:

"از اول که نمی‌خواستم معتاد بشوم. با دوستان بودیم بهم تعارف کردند منم حقیقتش می‌خواستم ببینم چیه این که می‌گویند آدم رو سر کیف می‌آورد. فکر نمی‌کردم اینجوری با یکی دو بار مصرف گیرش بیفتم، فکر می‌کردم هر وقت بخواهم می‌تونم کنار بگذارم".

تمایل به متفاوت بودن: تعدادی از افراد معتاد شرکت‌کننده در این پژوهش به اقتضای سنی که داشتند از نیاز به مطرح نمودن خود به عنوان یک فرد مستقل و دارای اختیار کامل صحبت می‌کردند که همین عامل می‌تواند به عنوان عاملی موثر در به دام افتادن این افراد در گرداب اعتیاد مطرح شود. یکی از این افراد چنین می‌گفت: از پدر و مادر و بزرگترهایم پنهان می‌کردم اما دوست داشتم دوستانم بدانند که اختیار زندگی‌ام را خودم دارم نه کس دیگر

یکی دیگر از افراد معتاد می‌گفت: "وقتی می‌دیدم دوستانم که سیگار می‌کشند با چه ترس و لرزی از این که پدر و مادرشان متوجه نشوند حرف می‌زنند، در برابرشان احساس بزرگی می‌کردم".

یکی از درمانگران در این مورد می‌گفت: "خیلی از اینها (معتادان) مصرف مواد در جمع دوستان را نشانه‌ی بلوغ و خود مختاری می‌دانند".

نداشتن مهارت‌های زندگی: به اظهار مشارکت کنندگان، بسیاری از افراد معتاد مهارت‌های بایسته زندگی را که لازمه حضور موفق هر انسان در جوامع کنونی است راندارند. مهارت "نه گفتن" یکی از این موارد بود که یکی از افراد معتاد از تجربه خود زمانی که مصرف مواد توسط دوستان به او پیشنهاد شده بود می‌گفت: "حجالت کشیدم بگویم نه".

فرد دیگری که فاقد "مهارت حل مساله" بود چنین می‌گفت: "وقتی گرفتاری‌هایم زیاد می‌شد به راه حل بلد بودم: مواد".

مشوق‌های بیرونی:

شرایط فرهنگی: وضعیت فرهنگی خانواده و جامعه یکی از مواردی بود که هم افراد معتاد و هم درمانگران بر نقش برجسته آن در سوق دادن افراد به اعتیاد تاکید داشتند. یکی از درمانگران در این خصوص می‌گفت:

"وقتی زشتی یک نکته در خانواده و جامعه از بین می‌رود، می‌توان انتظار داشت میزان بروز آن پدیده نیز افزایش یابد. وقتی پدر برایش مهم نیست که بچه‌اش بداند او مواد مصرف می‌کند دیگر از بچه چه انتظاری می‌توان داشت؟"

یکی از افراد معتاد نیز در این زمینه چنین می‌گفت: "وقتی می‌بینی پدرت، برادرت، عمویت می‌کشند، تو هم می‌کشی و برایت اهمیت ندارد". فرد معتاد دیگری اینگونه بیان می‌کرد: "توی محله‌ی ما همه می‌کشند از ریز تا درشت، مواد هم همه جا هست مثل نقل و نبات". و معتاد دیگری اظهار می‌کرد: "همه‌ی دوستانم، خانواده‌ام مصرف می‌کنند".

وضعیت اجتماعی: بسیاری از مشارکت‌کنندگان شرایط اجتماعی را به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل تاثیرگذار بر بروز اعتیاد معرفی کردند. در این بین شرایط درون خانواده از مولفه‌های مهم تاثیرگذار محسوب می‌شود. یکی از افراد معتاد چنین می‌گفت:

"در خانه ما هر روز جنگ و دعوا بود. اعصاب آدم بهم می‌ریخت. مجبور بودم به چیزی پناه ببرم".

درمانگری در این زمینه می‌گفت: "در شرایط فعلی که خیلی از خانواده‌ها نقش و کارکردهای سنتی خود را از دست داده‌اند

جهانی هاشمی نیز ناتوانی در نه گفتن از عوامل برجسته اعتیاد به مواد مخدر شناخته شد (۱۴).

به نظر می‌رسد متاثر شدن ساختار شخصیتی از دوسو (زیست شناختی- جامعه‌شناختی) بستری مناسب برای شکل‌گیری شخصیت ناتوان ایجاد می‌کند.

مشوق‌های بیرونی: دومین طبقه اصلی حاصل از یافته‌های مطالعه ما را مشوق‌های بیرونی تشکیل می‌دهد که از این مشوق‌ها، سهم خانواده بسیار برجسته بوده‌است به‌گونه‌ای که سابقه مصرف سایر اعضای خانواده و سابقه مصرف در خویشاوندان و ضعف مهارت‌های فرزندپروری از مهم‌ترین عوامل مرتبط با خانواده بود که بر آغاز و تداوم اعتیاد تاثیرگذار بوده‌اند. این یافته با نتایج پژوهش‌های Piko BF و همکاران (۸) و Shamsi Meymandi و همکاران (۴) همسو بوده‌است. علاوه بر آن Fang L نیز در بررسی در تورنتوی کانادا عواملی مثل فشار همسالان، فشار تحصیلی، عوامل خانوادگی و تاثیر اجتماعی در مصرف مواد را برجسته دانسته است (۱۱).

یافته‌ی ما هم‌چنین با یافته‌های پژوهش شمسی میمندی (۹) در کرمان و مطالعه Anne P در نیویورک با استفاده از گراندد تئوری مطابقت دارد و نشان داد که سبک فرزندپروری و مصرف مواد در خانواده تاثیر مهمی بر گرایش به اعتیاد داشته است (۱۲).

به نظر می‌رسد جامعه با وارد کردن پیام‌های مختلف از راه مصرف مواد و پیامدهای آن بر ساختار روانی خانواده، شرایطی ایجاد می‌کند که در تربیت فرزندان بسیار اثرگذار بوده و محصول آن افراد کم‌توان با ساز و کارهای رفتاری بسیار ضعیف است.

عوامل اجتماعی: در یافته‌های پژوهش ما زندگی در محله‌هایی که تهیه مواد در آنها به آسانی شدنی بوده و هم‌چنین در دسترس بودن ماده مخدر از عمده‌ترین عوامل اجتماعی موثر بر شروع و تداوم اعتیاد به مواد مخدر بوده است. Henkel D در یک مقاله مروری با بررسی مقاله‌های مرتبط سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ به این نتیجه رسید که نقش بیکاری در گرایش به اعتیاد برجسته‌است. (۱۵) در مطالعه Seo DC که به تحلیل نقش شبکه اجتماعی در رفتار سیگار

و واری مناسبی بر فعالیت‌های بچه‌ها وجود ندارد جای تعجب نیست اگر آمار اعتیاد اینقدر بالا برود".

عوامل اقتصادی: از عوامل موثر بر اعتیاد، موضوعات اقتصادی هم‌چون تیغ دو لبه‌ای عمل می‌کرد. به عبارت دیگر هر چند فقر مالی در بسیاری از موارد از عوامل سوق‌دهنده فرد به اعتیاد بود آن‌گونه که یک فرد معتاد می‌گفت: "نداری و بیکاری آنچنان آدم را فشار می‌دهد که مجبوری به چیزی پناه ببری تا آرامت کند. اوایل سیگار و بعد هم مواد". اما در مواردی نیز تمکن مالی فرد را به سمت مصرف مواد سوق داده‌است. یکی از درمانگران در این زمینه چنین می‌گوید: "همیشه هم این‌طور نیست که افراد ندار معتاد بشوند. بعضی وقت‌ها پولدارهایی که مشکل دارند هم دنبال این جور مسائل می‌روند. مخصوصاً آنها که دیگر دغدغه معاش و تامین هزینه‌های اعتیاد را هم ندارند."

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه ما درصدد شناسایی عوامل موثر بر اعتیاد به مواد مخدر از طریق روی‌کردی کیفی بود و چون پژوهش‌های کیفی زیادی در این خصوص انجام نشده؛ تلاش شده‌است یافته‌های پژوهش حاضر با استناد به مستند موجود اعم از کیفی و کمی تجزیه و تحلیل شود.

انگیزاننده‌های درونی: اولین مقوله بدست آمده از مصاحبه با مصرف‌کنندگان مواد نشان داد که انگیزاننده‌های درونی بر تمایل فرد به مصرف مواد مخدر تاثیرگذار هستند. این یافته پژوهش در راستای نتایج مطالعات Litvin & Brandon (2010) و Kopetz et. al. (2013) و نشانگر تأثیر انگیزش افراد بر رفتارهایی نظیر استعمال دخانیات و اعتیاد است (۲۰۱).

ویژگی‌های فردی: در این پهنه بیشترین امتیاز را عواملی نظیر نداشتن جرات و مهارت نه گفتن و ناتوانی مهارت‌های حل مساله و پیشینه شخصیتی فرد به خود اختصاص می‌دهد، که با بررسی‌های Seo DC (۳)، Sargeant MN (۵) و Dawson AP (۸) همسو بوده‌است. هم‌چنین، دهقانی در یزد در یک بررسی کمی نشان داد که تمایل شخصیتی و حس کنجکاوی در گرایش به مصرف مواد نقش مهمی دارد (۱۳). در مطالعه

و ناتوانی شخصیتی و بالاخره زندگی در سطح اقتصادی-اجتماعی پایین، نقش برجسته‌ای داشتند. بی‌تردید، لازمه پیشگیری و درمان و ابستگی به مواد، وجود دیدگاهی جامع‌نگر است که بتواند عوامل عمده در عرصه زیست، روان، جامعه شناختی اعتیاد را به‌طور همزمان و در تعامل با هم مورد توجه و رسیدگی قرار دهد.

تشکر و قدردانی: پژوهشگران بر خود فرض می‌دانند از همکاری خالصانه کارکنان بخش‌های مختلف بیمارستان و همچنین کارکنان مرکز درمان نگهدارنده متادون سپاسگزاری کنند. همچنین، لازم است از مصرف‌کنندگان مواد مخدر شرکت‌کننده در پژوهش بدلیل بیان دیدگاه‌های خویش تشکر نماییم. از متخصصان روانپزشکی و روانشناسان بالینی همکاری کننده در پژوهش که با صرف وقت و بیان نقطه نظرات و تجربه ارزشمندشان در غنا بخشیدن به مطالعه همکاری صمیمانه‌ای داشتند نیز کمال تشکر و سپاسگزاری را می‌نماییم.

این مقاله با استفاده از داده‌های یک پایان‌نامه در دانشگاه علوم پزشکی گیلان به نگارش درآمده است.

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

1. Noël X, Brevers D, Bechara A, A Neurocognitive Approach to Understanding the Neurobiology of Addiction, in *Current Opinion in Neurobiology*. 2013; 23(4): 632-638.
2. Lee J, Herrenkohl T, Kosterman R, et al. Educational Inequalities in the Co-occurrence of Mental Health and Substance Use Problems, and Its Adult Socio-economic Consequences: A Longitudinal Study of Young Adults in A Community Sample. *Public health* 2013; DOI:10.1016/j.puhe.2013.04.005.
3. Jalaeipour H, Looking at The Growth of Social Pathologies in Iran. *Aein* 2008; 16: 73-75. [Text in Persian]
4. Noorbala A A, Substance Abuse from Community Psychiatry Point of View, in 10th Consecutive Annual Meeting of the Iranian Psychiatric Association. 2010; *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. Tehran. p. 351. [Text in Persian]
5. Tafreshi S H, Statistics of Addiction in Iran. *Razi* 2011; 23(2): 49-56. [Text in Persian]
6. Christakis N A, Fowler J H. The Collective Dynamics of Smoking in A Large Social Network.

کشیدن نوجوانان توجه شده (۳) و هم‌چنین مطالعه Fang L که بر مصرف مواد در نوجوانان آسیایی-آمریکایی متمرکز بود (۱۱) نیز "پذیرش در جمع دوستان" به‌عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار بر اعتیاد به مواد مخدر معرفی شده است. عباسی و همکاران در مطالعه‌ای کمی در گرگان بیکاری را به عنوان یکی از عوامل اصلی تشدید اعتیاد مطرح کرده‌اند (۱۶). دین‌محمدی و همکاران در زنجان نیز در مطالعه‌ای کمی بر یافته‌های مشابه در خصوص نقش همسالان و محیط اجتماعی تاکید کرده‌اند. (۱۷)

از مباحث مطرح شده در عرصه‌ی اجتماعی می‌توان چنین نتیجه گرفت که توانایی اجتماعی از راه‌های مختلف از جمله فرهنگ، مسائل اقتصادی، زندگی در محلات خاص، فراهم بودن مواد و شرایط نامناسب برای ابراز هیجان تجلی می‌یابد. در مجموع به نظر می‌رسد عناصر مختلف در عرصه زیستی (آثار مصرف مواد)، عرصه روانشناختی (ویژگی‌های شخصیتی) و شرایط خانوادگی و جامعه در مجموعه در هم تنیده‌ای عمل می‌کنند تا شخص مستعد ابتلای به مصرف مواد مخدر شود. در مطالعه‌ی ما عواملی مثل در دسترس بودن آسان مواد، ناتوانی فرد در مواجهه با استرس، وجود کم‌توانی

منابع

- New England Journal of Medicine 2008;358(21): 2249-2258.
7. Piko B F, Fitzpatrick K M. Socioeconomic Status, Psychosocial Health And Health Behaviours Among Hungarian Adolescents. *The European Journal of Public Health* 2007;17(4): 353-360.
8. Daughters S B, Sargeant M N, Bornovalova M A, et al. The Relationship Between Distress Tolerance and Antisocial Personality Disorder Among Male Inner-City Treatment Seeking Substance Users. *Journal of Personality Disorders* 2008;22(5): 509-524.
9. Santucci K, Psychiatric Disease and Drug Abuse. *Current Opinion in Pediatrics* 2012;24(2): 233-237.
10. Geense W W, van de Glind I M, Visscher T L, et al. Barriers, Facilitators and Attitudes Influencing Health Promotion Activities in General Practice: An Explorative Pilot Study. *BMC family practice* 2013;14(1): 20.
11. Meymandi M S, Ziaeddini H, Yazdi A S. Opinion of High School Students of Kerman Towards Affecting Factors on Narcotics Tendency (2005) *Journal of*

Qazvin University of Medical Sciences 2008;12(3): 80-88.[Text in Persian]

12. Parvizy S, Nasrabadi A N, Ahmadi F. Perspectives on Addiction Adolescents: A Qualitative Study. *AndishehvaRaftar* 2004;10(3): 250-257.[Text in Persian]

13. Köpetz C E, Lejuez C W, Wiers R W, et al. Motivation and Self-Regulation in Addiction A Call for Convergence. *Perspectives on Psychological Science* 2013;8(1): 3-24.

14. Litvin E B, Brandon T H. Testing the Influence of External and Internal Cues on Smoking Motivation Using A Community Sample. *Experimental and Clinical Psychopharmacology* 2010;18(1): 61.

15. Seo D C, Torabi M R, Weaver A E. Factors Influencing Openness to Future Smoking Among Nonsmoking Adolescents*. *Journal of School Health* 2008;78(6): 328-336.

16. Wiers R, Sergeant J, and Gunning W. Psychological Mechanisms of Enhanced Risk of Addiction in Children of Alcoholics: A Dual Pathway?. *Acta Paediatrica* 1994;83(s404): 9-13.

17. Dehghani K, Zaree A, Dehghani H, et al. Drug Abuse Prevalence and Risk Factors in Students of ShaheedSadoughi University of Medical Sciences. *Yazd. JSSU* 2010;18(3): 164-169.[Text in Persian]

18. Yekkehfallah L, Momeni A, Torkashvand A, et al. Factors Associated with Ecstasy Use in Students of

Qazvin University of Medical Sciences. *Hayat* 2009;15(2): 72-80.[Text in Persian]

19. Schinke S P, Fang L, Cole K C. Preventing Substance Use Among Adolescent Girls: 1-Year Outcomes of a Computerized, Mother-Daughter Program. *Addictive behaviors* 2009;34(12): 1060-1064.

20. Mirlashari J, Demirkol A, Salsali M, et al. Early Childhood Experiences, Parenting and the Process of Drug Dependency Among Young People in Tehran, Iran. *Drug and Alcohol Review* 2012;31(4): 461-468.

21. Henkel D, Unemployment and Substance Use: A Review of the Literature (1990-2010). *Curr Drug Abuse Rev* 2011;4(1): 4-27.

22. Pedersen E R, Hsu S H, Neighbors C, et al. Exploring relationships Between Facets of Self-Esteem and Drinking Behavior Among Diverse Groups of Young Adults. *Addictive Behaviors* 2013; 38(10): 2581-5.

23. Abbasi A, Taziki S.A, Moradi A, The Prototype of Drug Misabused of Opioids in the Self-Introduced Addicts in Gorgan (North-East of Iran). *Journal of Gorgan University of Medical Sciences* 2006;8(1): 22-27.[Text in Persian]

24. Mohammadi M D, Amini K, YazdanKhah M, Survey of Social and Environmental Factors Related to the Relapse of Addiction in Volunteer Addicted Individuals In Welfare Organization of Zanjan. *ZUMS Journal* 2007;15(59): 85-94.[Text in Persian]

Archive SID

Factors Influencing Addiction in People of 15 to 30 Years of Age: a qualitative study

Moddabernia M.J. (MD)¹- Mirhosseini S.K. (MD)¹- *Tabari R. (PhD)²- AtrkarRoushan Z. (PhD)³

*Corresponding Address: Nursing, Social Determinants Of Health (SDH) Research Center, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran

Email: rtabari@gums.ac.ir

Received: 08 Sep/2012 Accepted: 18/May/2013

Abstract

Introduction: The increasing use of drugs in our country is accelerated and the whole young community, with complex social problem of drug addiction has become destructive consequences arising from it. Examination of related issues in especially the youth is actually a must.

Objective: To identify factors influencing drug addiction in people 15 to 30 years of age.

Materials and Methods: This study used qualitative research methods "content analysis". Data were collected from interviews and semi- structured using a tape recorder was on Nvarzbt. The content of these interviews was transcribed, based on the methodology chosen for this study and analyzed..

Results: A total of 78 samples were obtained and the orientation of the source codes in two main conceptual categories were entitled Triggers internal and external incentives. The original concept involved a number of classes with some subclasses overlapping in some cases. This subsets included: easy obtaining of psychological and physical benefits, having a fun loving personality, a spirit of curiosity, a desire to be different, lack of life skills, cultural, social, economic factors.

Conclusion: A wide range of conditions and factors, both internal and external, affect addiction. The addiction respective authorities and families may do their job well by identifying the influencing factors in addiction and develop a comprehensive plan to combat this critical issue.

Conflict of interest: non declared

Keywords: Adolescent/ Narcotic Dependence- Etiology

Journal of Guilan University of Medical Sciences, No: 87, Pages 70-77

Please cite this article as: Moddabernia M, Mirhosseini SK, Tabari R, AtrkarRoushan Z. Factors Influencing Addiction in People of 15 to 30 Years of Age: a Qualitative Study. J of Guilan University of Med Sci 2013; 22(87):70-77. [Text In Persian]

1. Psychiatry Department, Medical Faculty, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran
2. Social Determinants Of Health (SDH) Research Center, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran
3. Biostatistics, Medical Faculty, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran